

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Випуск 3, 2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Головний редактор:

Сверлюк Ярослав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Аніщенко Вікторія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, Пенітенціарна академія України, Україна

Березовська Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Бобченко Оксана Юрївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Буцяк Вікторія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Грібіненко Юлія Олександрівна, доктор мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії музики та музичної етнографії, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Україна

Джус Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Кіндратюк Богдан Дмитрович, доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика педагогічного факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Клепар Марія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Крижановська Тетяна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Крусь Оксана Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Кьон Наталя Георгіївна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри вокально-хорової підготовки, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Лупаренко Світлана Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Обух Людмила Василівна, доктор мистецтвознавства, доцент, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Потапчук Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії та методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Прокопчук Вікторія Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Реда Яціне (Reda Jacyne), доктор соціальних наук (освіта), доцент, Університет Клайпеди (Klaipėda University), Литва

Рибалко Людмила Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Сверлюк Лілія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри вокально-хорового мистецтва, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Ужинський Михайло Юрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Цюлюпа Наталія Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри естрадної музики, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Засновано у 2022 році. Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1742 від 23.05.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04137.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа – РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (вул. Степана Бандери, буд. 12, м. Рівне, 33028, rectorat@rshu.edu.ua, тел. (0362) 63-62-09)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, італійська, литовська, іспанська, болгарська.

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Затверджено до друку та поширення через мережу інтернет відповідно до рішення Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол від 30.10.2025 р. № 12).

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Фахова реєстрація (категорія «Б»):

Наказ МОН України № 220 від 21.02.2024. (спеціальності: A1 – Освітні науки, A4 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), A5 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)).

Офіційний сайт видання:
<https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/art>

ЗМІСТ

<i>Ачкасова О. В., Левандовський М. Ю.</i> АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕДЖІВ У КОНТЕКСТІ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
<i>Бабкіна О. І., Бабкіна М. І.</i> ДИЗАЙН АРТБУКІВ ТА КОМІКСІВ ЯК СУЧАСНІ ФОРМИ СИНТЕЗУ ВІЗУАЛЬНО-ВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ КОНТЕНТІ.....	13
<i>Басанець Ю. П., Осипчук М. В.</i> СИНТЕЗ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДИЗАЙНЕРСЬКІЙ ОСВІТІ.....	20
<i>Добровольська Р. О.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ.....	28
<i>Єгоров В. С.</i> ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗУМІННЯ АУДІО ЯК ЦІННОЇ НАВИЧКИ У МАЙБУТНІХ ЗВУКОРЕЖИСЕРІВ.....	34
<i>Князєв В. Ф.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ.....	40
<i>Лугова В. М., Данилов В. В.</i> МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ХАРКІВЩИНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	46
<i>Мироненко В. О., Гірін Р. Л.</i> ВІД ВІЗУАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДО КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: ПРИНЦИПИ ВИКЛАДАННЯ ФОТОКОМПОЗИЦІЇ СТУДЕНТАМ ПОКОЛІННЯ ЗУМЕРІВ.....	53
<i>Разумовська Н. Р.</i> МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ.....	59
<i>Грицак Н. Р., Лупак Н. М.</i> ВІД МИСТЕЦТВА ДО МЕДІАОСВІТИ: ВІЗУАЛЬНА ГРАМОТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	65

CONTENTS

<i>Achkasova O., Levandovskyi M.</i> ANALYSIS OF THE STATE OF SOCIAL COMPETENCE OF STUDENTS OF ART COLLEGES IN THE CONTEXT OF THE CONSTATATIVE STAGE OF PEDAGOGICAL RESEARCH.....	5
<i>Babkina O., Babkina M.</i> DESIGN OF ARTBOOKS AND COMIC BOOKS AS MODERN FORMS OF SYNTHESIS OF VISUAL AND VERBAL INFORMATION IN EDUCATIONAL CONTENT.....	13
<i>Basanets Yu., Osipchuk M.</i> THE SYNTHESIS OF VISUAL ARTS AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN DESIGN EDUCATION.....	20
<i>Dobrovol'ska R.</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN CHORAL CONDUCTING CLASSES.....	28
<i>Yehorov V.</i> DEVELOPING AN AESTHETIC UNDERSTANDING OF AUDIO AS A VALUABLE SKILL FOR FUTURE SOUND ENGINEERS.....	34
<i>Kniaziev V.</i> PEDAGOGICAL FACTORS OF DEVELOPMENT OF A MUSIC PERFORMER'S PERSONALITY.....	40
<i>Luhova V., Danylov V.</i> ART EDUCATION OF KHARKIV REGION IN THE CONTEXT OF A TRANSFORMATIONAL ENVIRONMENT.....	46
<i>Myronenko V., Girin R.</i> FROM VISUAL EXPERIENCE TO CRITICAL THINKING: PRINCIPLES OF TEACHING PHOTOCOMPOSITION TO GENERATION Z STUDENTS.....	53
<i>Razumovska N.</i> METHODOLOGY OF SHAPING THE PROFESSIONAL ORIENTATION OF FUTURE ENGINEER-PEDAGOGUE IN THE TRANSPORT INDUSTRY.....	59
<i>Hrytsak N., Lupak N.</i> FROM ART TO MEDIA EDUCATION: VISUAL LITERACY IN THE CONTEMPORARY EDUCATIONAL SPACE.....	65

УДК 37.013.75:7:316.774

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2025-3-10>

ВІД МИСТЕЦТВА ДО МЕДІАОСВІТИ: ВІЗУАЛЬНА ГРАМОТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Грицак Наталія Русланівна

доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: 0000-0003-4744-7072
e-mail: grycak78@urk.net

Лупак Наталія Миколаївна

доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук,
професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: 0000-0001-7868-8771
e-mail: lupak@elr.tnpu.edu.ua

У статті наголошено на актуальності формування візуальної грамотності здобувачів освіти в умовах цифрової трансформації освітнього простору та становлення сучасної медіакультури. Обґрунтовано, що зростання ролі візуальних і мультимодальних медіа в суспільній комунікації зумовлює потребу розвитку в молоді здатності не лише сприймати інформацію, а й інтерпретувати художні смисли, розпізнавати культурні коди, критично аналізувати візуальні повідомлення та усвідомлено створювати власні медіапродукти. Проаналізовано ключову роль інтеграції мистецтва та медіаосвіти у формуванні медіакультурної особистості та поєднанні аналітичної й творчої діяльності в освітньому процесі.

Візуальну грамотність розглянуто як багатокomпонентне утворення, що охоплює когнітивний, ціннісно-смысловий, діяльнісний і рефлексивний складники, взаємодія яких забезпечує цілісне сприймання, осмислення та продукування візуальних образів у сучасному медіапросторі. Визначено та охарактеризовано шляхи формування візуальної грамотності здобувачів освіти, зокрема аналітичне порівняння візуальних образів, співвіднесення їх з історичним і мистецьким контекстом, критичний аналіз мультимодального контенту соціальних мереж, а також інтермедіальний аналіз творів мистецтва.

На основі викладацького досвіду окреслено методи й прийоми роботи, що сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, серед яких візуально-аналітичні вправи, створення власних медіапродуктів, робота з художніми творами як «текстами» та практики рефлексії. Наголошено на перспективності подальших наукових розвідок, пов'язаних із розробленням і апробацією методичних моделей формування візуальної грамотності в різних ланках освіти, а також із поглибленим теоретичним осмисленням візуальної грамотності як інтегративної компетентності, що формується на перетині мистецької освіти, медіаосвіти та культурології.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, візуальна грамотність, освітній процес, медіакультура, здобувач освіти, мистецтво.

FROM ART TO MEDIA EDUCATION: VISUAL LITERACY IN THE CONTEMPORARY EDUCATIONAL SPACE

Nataliia Hrytsak

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Nataliya Lupak

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

The article emphasizes the relevance of developing visual literacy among learners in the context of the digital transformation of the educational environment and the formation of contemporary media culture. It is substantiated that the growing role of visual and multimodal media in social communication determines the need to develop young people's ability not only to perceive information but also to interpret artistic meanings, recognize cultural codes, critically analyze visual messages, and consciously create their own media products. The key role of integrating art education and media education in shaping a media-cultured personality and in combining analytical and creative activities within the educational process is analyzed.

Visual literacy is conceptualized as a multicomponent phenomenon that includes cognitive, value-semantic, activity-based, and reflective components. Their interaction ensures holistic perception, comprehension, interpretation, and production of visual images in the modern media space. Such an understanding allows visual literacy to be regarded not merely as a technical skill but as an integrative competence that contributes to the development of critical thinking, cultural awareness, and creative self-expression of learners.

The study identifies and characterizes effective ways of forming visual literacy in education, including analytical comparison of visual images, correlation of visual materials with historical and artistic contexts, critical analysis of multimodal content produced in social media, and intermedial analysis of works of art. These approaches enable learners to identify stylistic features, symbolic meanings, ideological messages, and communicative strategies embedded in visual texts of different origins.

Based on teaching experience, the article outlines a set of methods and instructional techniques aimed at activating learners' cognitive engagement, such as visual-analytical exercises, creation of original media products, interpretation of artworks as "texts" requiring close reading, and reflective practices that foster awareness of personal perception mechanisms. The prospects for further research are associated with the development and testing of methodological models for visual literacy formation at different educational levels, as well as with deeper theoretical reflection on visual literacy as an integrative competence formed at the intersection of art education, media education, and cultural studies.

Key words: media education, media literacy, visual literacy, educational process, media culture, learner, art.

Постановка проблеми. В умовах стрімкої трансформації інформаційного середовища, де візуальні й цифрові медіа формують способи сприймання світу, інтеграція мистецтва та медіа-освіти стає одним із ключових напрямів оновлення сучасної освіти. Зростання ролі культурних кодів у творенні медіареальності вимагає від здобувачів освіти не лише інформаційної компетентності, а й здатності інтерпретувати художні смисли, розрізняти естетичні стратегії та критично аналізувати візуальні повідомлення. У цьому контексті візуальна грамотність набуває статусу базової компетентності, що забезпечує адекватне орієнтування в медіапросторі та сприяє формуванню цілісної культурної ідентичності. Має рацію В. Швирка, стверджуючи, що «візуально грамотний студент інтерпретує, аналізує значення зображень і візуальних медій – ідентифікує інформацію відповідно до смислу зображення; розташовує зображення в його культурному, соціальному та історичному контексті; ідентифікує технічні та дизайнерські компоненти зображення; затверджує інтерпретацію та аналіз зображень через

дискурс з іншими» (Швирка, 2022, с. 60). Відтак актуальність поєднання мистецького та медіаосвітнього підходів зумовлена потребою в синтезі емоційно-образного й аналітичного мислення, необхідного для розуміння сучасних форм комунікації та культурної динаміки. Такий міждисциплінарний підхід відповідає світовим тенденціям розвитку медіаграмотності та створенню нових можливостей для поглиблення освітнього досвіду, розкриваючи потенціал мистецтва як інструмента критичної взаємодії з медіакультурою.

Разом із тим у науковому дискурсі зберігається низка аспектів, що потребують подальшого опрацювання. Попри чималу кількість досліджень, присвячених медіакulturі та мистецькій освіті, актуальним залишається питання узгодження теоретичних і методичних підходів до інтеграції художніх практик у формуванні медіаграмотності. Передусім йдеться про необхідність детальнішого аналізу того, візуальні образи та мистецькі стратегії можуть бути ефективно залучені до розвитку критичного мислення й візуальної грамотності в освітньому середовищі. Потребує уточнення

й методичний інструментарій здатний поєднати роботу з художніми творами та медіатекстами в єдину освітню траєкторію. Також доцільним є глибше осмислення ролі мистецтва як посередника між традиційними культурними формами й новими медіа, що відкриває можливості для створення інноваційних моделей медіаосвіти. Це свідчить про потребу подальшого наукового аналізу для вироблення цілісної концепції, яка б інтегрувала культурологічні, мистецтвознавчі та медіаосвітні підходи.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання медіаосвіти сьогодні посідає важливе місце в наукових дискусіях освітньої сфери. Ідеї розвитку медіаосвітнього простору формувалися впродовж кількох десятиліть, і цей процес мав різну інтенсивність у різних регіонах світу. Західноєвропейські та північноамериканські науковці почали осмислювати сутність медіаосвіти значно раніше, ніж це стало предметом уваги українських дослідників, розглядаючи її як соціокультурний феномен, що визначає якість участі людини в медіакulturі.

Зарубіжні концепції медіаосвіти (Д. Бакінгем, К. Ворсноп, Дж. Гербнер, Д. Консідайн, Р. К'юбі, Б. Мак-Махон, Л. Мастерман, Дж. Поттер, К. Тайнер, С. фон Файлітцен, Е. Харт та ін.) концентруються переважно на формуванні критичного мислення та розумінні механізмів впливу медіа на суспільство й особистість. Так, Р. К'юбі наголошував на необхідності усвідомлення того, як медіа конструюють соціальну реальність, акцентуючи на розвитку аналітичного мислення і здатності «читати» мову медіа. У свою чергу Дж. Гербнер пов'язував медіаосвіту з розширенням свободи комунікації та підвищенням рівня культурної автономії людини. Важливою для нашого дослідження є позиція Дж. Кроуфорда й Ч. Ірвінга щодо медіаосвіти як «шляху до озброєння людини можливістю самозахисту від недобросовісної медіаінформації» (Crawford, Irving, 2007). Варто наголосити, що підходи, сформовані в цих наукових школах, фактично започаткували традицію розуміння медіаосвіти як платформи для виховання інтелектуальної незалежності та критичного сприйняття інформації.

В українській педагогічній думці активне вивчення медіаосвіти почалося наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., коли суспільство зіткнулося з потребою підготовки людини до життя у цифровому просторі. Не можемо оминати той факт, що чималий внесок становлення медіаосвіти зробила Г. Онкович, яка визначає її як напрям, покликаний допомогти людині адаптуватися у світі медіакультури, навчитися інтерпретувати медіатексти й осмислювати медіапродукт (Онкович, 2008). Привертають увагу в цій сфері дослідження Л. Баженової, О. Волошенюк, В. Іванова, М. Коропатника, О. Коневщинська, А. Литвина, І. Мороз,

Л. Найдьонової, І. Огороднійчук, Г. Онкович, Б. Потятинника, М. Ячменик, де медіаосвіта осмислюється як інтегративна галузь педагогіки, що поєднує освітні, культурні та комунікативні аспекти формування сучасної особистості. Так, О. Коневщинська слушно зазначає, що «ключовим завданням медіаосвіти є формування медіакультурної особистості, для якої будуть притаманні медіаобізнаність, медіаграмотність та медіаосвіченість (Коневщинська, 2016).

Медіаосвіту варто сприймати як культурно-мистецький простір формування особистості, у якому поєднуються когнітивний, емоційно-ціннісний і творчий аспекти розвитку особистості здобувача освіти. Так, маємо говорити про один і ключових елементів ефективної медіаосвіти – медіаторчість, яка є вищим етапом розвитку медіакомпетентного здобувача, що здатен не лише споживати інформацію, а й створювати власний медіапродукт. Відтак доцільно розглянути поняття медіаторчість, яке поступово набуває самостійного статусу у педагогіці та культурології, адже саме творча діяльність у медіасередовищі розглядається як показник високого рівня медіакультури. Погоджуємося з думкою І. Колеснікової, що медіаторчість – це створення нового продукту в сфері медіа (Колеснікова, 2019). Саме медіаторчість передбачає здатність здобувачів освіти не лише сприймати, а й активно створювати візуальні повідомлення, оперуючи при цьому образотворчими засобами. Вважаємо, що медіаторчість сприяє розвитку культуротворчого потенціалу особистості, дозволяючи не лише сприймати, а й активно продукувати нові смисли в сучасному інформаційному середовищі. Створення власних медіапродуктів безпосередньо пов'язано з візуальною грамотністю здобувачів, яку тлумачать як «сукупність знань, умінь й особистісних якостей індивідуума, необхідних для активної, самостійної діяльності, пов'язаної з процесом сприйняття, перетворення і передання інформації» (Трач, 2016). Водночас саме візуальна грамотність формує здатність критично аналізувати медіапродукт, розпізнавати символи, значення, смисли, закладені в зображеннях, і оцінювати їх культурний контекст. Поєднання медіаторчості і візуальної грамотності забезпечує інтеграцію активного та пасивного досвіду: здобувачі освіти не лише читають, осмислюють, інтерпретують твори мистецтва, але й на їх основі створюють власні візуальні образи.

Розмірковуючи про суть візуальної грамотності, варто виокремити її складники, зокрема: когнітивний (розпізнавання й інтерпретація візуальних символів і знаків, яке ґрунтується на знанні історичних, етнокультурних, мистецьких контекстів, він дає змогу розуміти значення кольору, форми, композиції тощо у творах мистецтва і

медіа); ціннісно-смісловий (критичний аналіз візуальної інформації, що спирається на принципи медіаграмотності та логіки, допомагає оцінювати авторські образи, жанрові і стилістичні особливості зображення); діяльнісний (творче відтворення та продукування візуальних повідомлень, в основі яких є знання про форму, композицію, символіку, колір, що в сукупності дають можливість створювати власні образи, які не лише естетично сприймаються, але й несуть конкретний культурний або комунікативний смисл); рефлексивний (критичне осмислення власного і чужого візуального досвіду).

Поєднання аналізу мистецьких творів із медіатворчістю відкриває можливості для розвитку навичок усвідомленого сприйняття й продукування образів. Саме на основі цих підходів можна окреслити шляхи формування візуальної грамотності здобувачів освіти.

Мета статті – розкрити шляхи формування візуальної грамотності здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування візуальної грамотності в сучасному освітньому просторі неможливе без усвідомленого оперування культурними кодами, адже саме вони забезпечують глибинне розуміння образів, символів і візуальних наративів, які є в медіапросторі. Послугуючись викладацьким досвідом, можемо виокремити ефективні шляхи формування візуальної грамотності, які дадуть можливість організувати освітній процес як послідовний рух від сприймання та інтерпретації образів до їхнього осмислення й творчого відтворення. Так, сюди відносимо: аналітичне порівняння візуальних образів; порівняння візуальних матеріалів з історичним і мистецьким контекстом; критичний перегляд мультимодального контексту, особливо того, що продукується у соціальних мережах; інтермедіальний аналіз творів тощо. Тож розглянемо детальніше запропоновані шляхи формування візуальної грамотності. У контексті нашого дослідження одним із ключових шляхів є аналітичне порівняння візуальних образів. Цей процес є основою для виявлення відмінностей у стилістиці, композиційних рішеннях, використанні символіки та засобів виразності, а також сприяє формуванню вміння бачити не лише зовнішню подібність чи контраст, а й приховані смислові структури, що формують ідеологію та наратив будь-якого зображення. Наприклад, можемо порівнювати агітаційний плакат О. Довженка 1930-х років та сучасний соціальний постер про безпеку в інтернеті або картину Франсіско Гойї «Розстріл повстанців 3 травня» та фото з сучасних новин про бойові дії.

Беручи до уваги стрімку цифровізацію, можемо стверджувати на актуальності зіставлення візуальних матеріалів з історичним та

мистецьким контекстом як першоджерелами культурних традицій, епохальних тенденцій та авторських інтенцій, що є ключовим для коректного прочитання як класичних художніх творів, так і сучасних медіапродуктів. Ми переконані, що у цьому аспекті інтеграція мистецтва в медіаосвіту сприяє відтворенню історичного фону, усвідомленню трансформації культурного коду у цифрову добу, уможливіло розуміння трансформацій образів, жанрових моделей і технік в умовах різного медіапростору. Наприклад, аналіз та порівняння рекламного ролика Guccі, знятого у стилі бароко, із картинами Караваджо, серії графічних ілюстрацій художника-баталіста М. Самокиша «Богдан Хмельницький» та сучасного цифрового арту з Instagram, створений на основі козацьких образів, української народної вишиванки з Полтавщини та айдентики бренду «UNITED24»

Особливу свою увагу звертаємо на критичний перегляд мультимодального контенту, який особливо поширений у соціальних мережах, де поєднання тексту, аудіо, графіки та відео формує комплексний спосіб впливу на медіасередовище загалом і кожного його індивіда зокрема. Варто наголосити, що цей шлях передбачає формування здатності розпізнавати маніпулятивні стратегії, оцінювати ступінь достовірності інформації, виявляти візуальні кліше; розвиток вміння студентів виявляти взаємодію різних модальностей (звукової, візуальної, текстової) між собою, підсилюючи або, навпаки, нівелюючи сенси. Так, наприклад, можна оцінити емоційний вплив музики, монтажу, візуальних ефектів на достовірність інформації під час опрацювання TikTok-відео про «лайфхаки», що стосуються безпеки перебування у соціумі, Instagram-сторіз з фото-ефектами (перед і після редагування), політичних мемів про український парламент у Facebook тощо.

Серед ефективних шляхів формування візуальної грамотності здобувачів освіти, на наш погляд, знаходиться інтермедіальний аналіз творів, що має на меті опрацювання візуальних матеріалів у порівнянні з літературою, театром, музикою, кіно. Говорячи про інтермедіальність, не можемо оминати факт міждисциплінарного підходу і глибокого розкриття сенсів, які формуються на межі різних художніх систем. Безумовно, такий аналіз сприяє розширенню культурного горизонту здобувачів та формуванню здатності переносити інтерпретаційні практики з однієї мистецької галузі в іншу, що є важливим для розуміння складних сучасних медіатекстів. Наприклад, можна простежити перетворення літературних мотивів на візуальні образи порівнюючи роман «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського та фільм С. Параджанова, використання етномотивів та сучасного монтажу кліпу ONUKA або DakhaBrakha, тощо.

У контексті сформульованої мети дослідження вважаємо за потрібне виділити методи і прийоми, використання яких сприятиме активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти під час формування візуальної грамотності:

- візуально-аналітичні вправи, що передбачають декодування символів, реконструкцію смислових ліній, виявлення візуальних домінант зображення;
- створення власних візуальних продуктів (колажів, буктрейлерів, інфографіки, фотосес, коротких відео), що залучатиме до медіаторчості;
- робота з художніми творами як «текстами», які передбачають детальне прочитання, інтерпретацію та критичну оцінку;
- практики рефлексії, які сприятимуть розвитку навички оцінки власних інтерпретацій, уміння співвідносити їх із культурним досвідом та розуміти особистісні механізми сприймання зображення.

Ми переконані, що формування візуальної грамотності передбачає комплексну інтеграцію мистецьких, медіаосвітніх і культурологічних підходів, що дає змогу не лише розвивати здатність

до інтерпретації та критичної оцінки зображень, але й виховувати творчого, активного та відповідального учасника сучасного медіапростору.

Висновки. У ході дослідження визначено, що в умовах цифрової трансформації освітнього простору візуальна грамотність постає однією з ключових компетентностей сучасного здобувача освіти, необхідною для орієнтації в медіапросторі та формування медіакультурної ідентичності. А тому виникає потреба розгляду її як багатокомпонентного утворення, що охоплює когнітивний, ціннісно-смисловий, діяльнісний і рефлексивний складники. Вважаємо, що такий підхід дозволяє поєднати аналітичну й творчу діяльність у процесі формування критично мислячого, творчого та відповідального учасника сучасного медіапростору.

Перспективи подальших розвідок проблематики. Актуальним напрямом подальших досліджень є розроблення й апробація методичних моделей формування візуальної грамотності в різних ланках освіти (початковій, середній, вищій, післядипломній), з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти та специфіки освітніх програм.

Література:

1. Колеснікова І. В. (2019). Медіаторчність як засіб розвитку медіакультури педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 18. Т. 1. С. 199–202.
2. Онкович Г. В. (2008). Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа. *Вища освіта України*. Випуск 3. С. 130–137.
3. Трач Ю. (2016). Зміст понять «візуальна грамотність» і «візуальна культура». *Питання культурології*. Випуск 32. С. 170–186. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.32.2016.155725>
4. Швирка В. М. (2022). Технології візуалізації в освітньому процесі вищої школи: змістовий та функційний аспекти [Visualization technologies in the educational process of a higher school: content and functional aspects]. *Освіта та педагогічна наука*. Випуск 3 (181). С. 55–68. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-3\(181\)-55-68](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-3(181)-55-68)
5. Crawford J., Irving C. (2007). Information literacy: The link between secondary and tertiary education project and its wider implications. *Journal of Librarianship and Information Science*. Vol. 39, No. 1. P. 17–26. DOI: <https://doi.org/10.1177/0961000607074812>

References:

1. Kolesnikova, I. V. (2019). Mediatvorchist yak zasib rozvytku mediakultury pedahohiv u zakladyakh pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Media creativity as a means of developing the media culture of teachers in institutions of postgraduate pedagogical education]. *Innovatsiina pedahohika*, 18(1), 199–202. [in Ukrainian]
2. Onkovych, H. V. (2008). Mediaosvita yak intelektualno-komunikativna merezha [Media education as an intellectual and communicative network]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3, 130–137. [in Ukrainian]
3. Trach, Yu. (2016). Zmist poniat "vizualna hramotnist" i "vizualna kultura" [The content of the concepts of "visual literacy" and "visual culture"]. *Pytannia kulturolohii*, 32, 170–186. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.32.2016.155725> [in Ukrainian]
4. Shvyrka, V. M. (2022). Tekhnolohii vizualizatsii v osvitnomu protsesi vyshchoi shkoly: zmistovyi ta funktsiinyi aspekty []. *Osvita ta pedahohichna nauka*, 3(181), 55–68. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-3\(181\)-55-68](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-3(181)-55-68) [in Ukrainian]
5. Crawford, J., & Irving, C. (2007). Information literacy: The link between secondary and tertiary education project and its wider implications. *Journal of Librarianship and Information Science*, 39(1), 17–26. DOI: <https://doi.org/10.1177/0961000607074812>

Надійшла у редакцію: 03.09.2025

Прийнято: 20.09.2025

Опубліковано: 24.11.2025